

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 3.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.3.7>
УДК 330.837:336

Л. С. Морозова,

*д. е. н., професор, професор кафедри фінансів, Київський державний
торговельно-економічний університет, м. Київ*
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2231-0558>

І. С. Микитюк,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, Київський державний
торговельно-економічний університет, м. Київ*
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5523-0485>

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

L. Morozova,

*Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Finance,
Kyiv State University of Trade and Economics, Kyiv,*

I. Mikityuck,

*PhD, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Kyiv
State University of Trade and Economics, Kyiv,*

THEORETICAL PRINCIPLES OF DIGITAL TRANSFORMATION OF THE FINANCIAL SYSTEM OF UKRAINE

Статтю присвячено теоретичним засадам розвитку цифрових технологій у фінансовій системі держави, розглянуто та виокремлено особливості впливу процесу цифровізації на розвиток суспільних систем. Систематизовано діючі нормативно-правові акти, що сприяли розвитку цифрової трансформації фінансової системи країни. Розглянуто основні переваги та ризики розвитку цифрових технологій у фінансовій сфері. Обґрунтовано, щот фінансова система не може ефективно функціонувати, якщо населення не користуватиметься фінансовими послугами у сфері кредитування, інвестування, заощаджень та ін. Користувачі фінансовими послугами мають бути фінансово грамотними, оскільки лише в цьому разі фінансова система функціонуватиме стабільно. Саме тому, підкреслено, що в умовах широкого використання цифрових технологій сфера фінансових послуг має бути максимально орієнтована на населення.

The article is devoted to the theoretical foundations of the development of digital technologies in the financial system of the state, the peculiarities of the impact of the digitalization process on the development of social systems are considered and highlighted. It was determined that the implementation of the digitalization process in the domestic financial market requires appropriate regulatory support for the development of digital technologies in the financial system of the state and the implementation of current legislation to the legislation of the EU country. Systematized existing legal acts that contributed to the development of the digital transformation of the country's financial system. It is justified that the main factors that contributed to the rapid development of digital technologies in the world include the following: worldwide growth of digitization processes that have covered almost all spheres of human life, including the financial sector; increasing the satisfaction of consumers of financial services; expanding the ability to manage the capital of an economic entity; reduction of costs of all financial market participants; acceleration of financial transactions; increasing the territorial coverage of financial services; increasing the

transparency of relations on the financial market. The main advantages and risks of the development of digital technologies in the financial sphere are considered. It was noted that in the conditions of widespread use of digital technologies, the sphere of financial services should be oriented to the population as much as possible. A wide range of digital financial technologies makes it necessary to build an effective financial system, and this, in turn, requires compliance with a competent and systematic approach on the part of the state regarding the legal regulation of the field of financial technologies; implementation of the normative and legal framework of Ukraine to the norms of European legislation; introduction of IT technologies that ensure modern implementation of digital tools; increasing the level of financial literacy of the population, based on the simplicity and accessibility of information submission; formation of competent personnel potential in the field of digitization; financing of the latest scientific developments.

Ключові слова: *фінансова система, державні фінанси, цифрова трансформація, фінансові технології, цифрова компетентність, фінансова інклюзія.*

Keywords: *financial system, public finances, digital transformation, financial technologies, digital competence, financial inclusion.*

Постановка завдання. Цифрові технології стрімко розвиваються, проникають у всі сфери фінансової діяльності та демонструють клієнтам нові можливості технологічно модернізованих фінансових інструментів, що сприяє забезпеченню стабільності та ефективності функціонування фінансових ринків і фінансових інститутів. Саме тому кардинально змінюється ставлення споживачів до фінансових послуг, які нерозривно пов'язані із цифровими технологіями.

Впровадження процесу діджиталізації на вітчизняному фінансовому ринку вимагає відповідного нормативно-правового забезпечення розвитку

цифрових технологій у фінансовій системі держави та імплементації чинного законодавства до законодавства країни ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблемних питань щодо цифровізації на фінансовому ринку та шляхи їх вирішення, розглядаються в наукових працях О. Барановського, О. Вовчак, С. Волосович, В. Коваленко, В. Корнєєва, К. Краус, А. Мазаракі, С. Науменкової, С. Онишко, Л. Павленко, С. Цирулик, І. Чугунова та інших. Однак, попри значний доробок зазначених науковців, варто зауважити, що у результаті стрімкого впровадження інноваційних фінансових технологій теоретичне обґрунтування розвитку цифрової трансформації фінансової системи потребує додаткової уваги.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Запровадження сучасних інноваційних фінансових технологій у фінансовій системі, визначається значним попитом на них, зручністю та доступністю щодо обслуговування фінансових ресурсів держави, суб'єктів економічної діяльності та домогосподарств, захисту прав кредиторів та споживачів усіх видів фінансових послуг. При цьому, актуальним залишається питання формулювання основних напрямів подальшого розвитку ринку фінансових технологій у фінансовій системі в умовах невизначеності та ризику.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження теоретичних засад розвитку цифрової трансформації фінансової системи, визначення основних переваг та загроз, формулювання основних напрямів подальшого теоретичного та практичного забезпечення ефективності використання фінансових технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова система нерозривно пов'язано з функціонуванням держави, є інструментом накопичення та раціонального використання фінансових ресурсів, запорукою повноцінного виконання державою, визначених чинним законодавством, завдань і функцій. Функціонування фінансової системи залежить від зовнішніх та внутрішніх викликів, розвитку економіки країни.

Важливим фактором розвитку та підвищення ефективності фінансової системи було впровадження цифрової трансформації - процесу використання цифрових технологій.

До основних факторів, які сприяли бурхливому розвитку цифрових технологій у світі можна віднести наступні: зростання в усьому світі процесів цифровізації, що охопили практично всі сфери людського життя, включаючи і фінансовий сектор; підвищення задоволеності споживачів фінансових послуг; розширення можливості управління капіталом економічного суб'єкта; скорочення витрат всіх учасників фінансового ринку; прискорення фінансових операцій; збільшення територіального покриття фінансовими послугами; підвищення прозорості відносин на фінансовому ринку.

Слід зазначити, що розвиток технологій обробки інформації визначило розвиток таких сегментів фінансових технологій, як блокчейн, P2P кредитування, онлайн-скоринг, алгоритмічна торгівля та ін.; зростання популярності соціальних мереж сприяло появі принципово нових видів фінансових послуг, заснованих на обміні інформацією між користувачами (краудфандинг, P2P перекази і фінансування, соціальні трейдинги та ін); зростання обсягу електронної торгівлі стимулювало зростання обсягу послуг в сегменті платежів і переказів, а також в сегменті фінансування; збільшення оборотів онлайн-торгівлі стало драйвером розвитку платіжних сервісів (включаючи електронні гаманці, внутрішні платежі з використанням додатків і миттєві платежі), а також послуг в сфері кредитування покупців [1, с. 9-10].

Водночас цифрова трансформація створює нові виклики та сприяє появі певних потенційних ризиків, які впливають на ефективність функціонування фінансової системи, які потрібно враховувати при плануванні та впровадженні цифрових стратегій. До таких ризиків належать: ринковий ризик, що передбачає негативні наслідки від істотної зміни ринкової кон'юнктури; кіберризик, що виникає внаслідок специфіки середовища фінансових технологій; технологічний ризик, що передбачає порушення

безперебійності надання послуг внаслідок збоїв чи помилок у діяльності сервісу; юридичні ризики, які стосуються недостатності захисту прав споживачів [2, с. 64].

Виходячи з об'єктивних викликів, уряд України прийняв рішення про створення Міністерства цифрової трансформації України, шляхом реорганізації Державного агентства з питань електронного урядування [3]. Кабінет Міністрів України Постановою «Питання Міністерства цифрової трансформації» від 18 вересня 2019 р. [4] затвердив Положення про Міністерство цифрової трансформації України, в якому визначено основні пріоритетні напрями впровадження цифровізації, зокрема і у сфері державної політики.

Широке впровадження цифрових технологій у фінансову систему України розпочалося із підписанням Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом та прийняттям Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [5]. В Концепції акцентовано увагу на позитивний вплив застосування цифрових технологій на надання фінансових онлайн-послуг, застосування яких забезпечує їх високу ефективність і стандартизованість.

З метою функціонування стабільної фінансової системи України та розробки ефективної фінансової стратегії розвитку країни була підготовлена Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року, якою було визначено п'ять стратегічних напрямів: фінансова стабільність, макроекономічний розвиток, фінансова інклюзія, розвиток фінансових ринків та інноваційний розвиток, кожний з яких має свої стратегічні цілі та індикатори виконання [6].

Цілями реалізації Стратегії 2025 було сприяння сталому економічному зростанню України, забезпечення макрофінансової стабільності, підвищення надійності та технологічності фінансової системи, досягнення європейських стандартів на фінансовому ринку, підвищення довіри до фінансового ринку,

виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та інших міжнародних договорів України.

Грунтуючись на ключевих напрямках заданих Стратегією розвитку фінансового сектору України до 2025 року, була розроблена Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року [7].

Розглядаючи стратегічний напрям «Фінансова інклюзія», зазначимо, що стратегічними цілями фінансової державної політики визначені:

- 1) підвищення доступності та рівня користування фінансовими послугами;
- 2) посилення захисту прав споживачів фінансових послуг;
- 3) підвищення рівня фінансової грамотності населення.

Важливими постають питання доступності до фінансових послуг, сприяючи співпраці держави з бізнесом, підвищення фінансової грамотності населення, з метою активної участі у функціонуванні фінансової системи країни.

Фінансова система не може ефективно функціонувати, якщо населення не користуватиметься фінансовими послугами у сфері кредитування, інвестування, заощаджень та ін. Користувачі фінансовими послугами мають бути фінансово грамотними, оскільки лише в цьому разі фінансова система функціонуватиме стабільно.

Головну стратегічну ціль при цьому відіграє фінансова інклюзія, яку розглядають як процес просування вчасного та повноцінного доступу до широкого спектру фінансових послуг, поширення їхнього використання серед всіх прошарків суспільства через впровадження існуючих та інноваційних підходів включно з фінансовою обізнаністю та освітою, а також посилення прав споживачів фінансових послуг та підвищення рівня фінансової грамотності населення [8, с. 88–90].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167-р було схвалено Концепцію розвитку цифрових компетентностей [9]. Цифрова компетентність нормативним актом визначена як динамічна

комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, інших особистих якостей у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та навчальну діяльність із використанням таких технологій. Основною метою Концепції є визначення пріоритетних напрямів і основних завдань з питань розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей, підвищення рівня цифрової грамотності населення, що є важливим питанням в умовах сьогодення. Фінансова грамотність населення має сприяти загальній стабільності фінансової системи країни.

Центральне місце у фінансовій системі займають державні фінанси. Фінансові ресурси, які забезпечують реалізацію державної політики перерозподіляються в бюджетній системі. Тому, пріоритетним завданням стало впровадження цифровізації безпосередньо для реалізації бюджетного процесу. Цифровізація бюджетної системи є складним процесом, що охоплює різні сфери, такі як охорона здоров'я, освіта, транспорт, енергетика, навколишнє середовище, управління та інші. Протягом останніх років було досягнуто значного прогресу в розбудові системи управління державними фінансами для забезпечення її відповідності вимогам сучасної ринкової економіки. Наприкінці 2018 року були прийняті зміни до Бюджетного кодексу України, що дали змогу впровадити ряд важливих реформ, зокрема щодо переходу до середньострокового бюджетного планування, поліпшення стану управління фіскальними ризиками та наблизити систему управління державними фінансами до найкращих світових практик і стандартів Європейського Союзу. 17 листопада 2021 року на засіданні Уряду було прийнято розпорядження «Про схвалення Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації» [11].

Метою Стратегії є побудова сучасної та ефективної системи управління інформаційними технологіями для забезпечення підтримки і подальшого

цифрового розвитку ефективної та прозорої системи управління державними фінансами. Реалізація даного розпорядження має створити можливість для подальшої якісної цифрової трансформації системи управління державними фінансами, проведення автоматизації бізнес-процесів, а також автоматизації процесів у сфері державного внутрішнього контролю, моніторингу та оцінки фінансових ризиків.

У рамках цього акта передбачено: централізацію управління ІТ шляхом впровадження єдиних ІТ-стандартів, розбудова Єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи СУДФ; впровадження електронних послуг; унеможливлення впливу людського фактора на автоматичну обробку інформації; збереження та посилення кадрового потенціалу з метою забезпечення підвищення рівня якості та доступності ІТС, що входять до складу ЄІТС системи управління державними фінансами; захист інформації, яка обробляється в ЄІТС системи управління державними фінансами.

Серед проблем, на розв'язання яких спрямована Стратегія та якісна цифрова трансформація системи управління державними фінансами, є відсутність інтеграції між інформаційними системами системи управління державними фінансами у режимі он-лайн, а також відсутність єдиного сховища даних з актуальною інформацією, доступною для всіх органів державної влади.

Слід зазначити, що цифрова трансформація фінансової системи відкриває багато можливостей для її ефективного функціонування та розвитку: вона сприяє мінімізації тіньових потоків капіталу поза бюджетом, що підвищує довіру до України з боку фінансових партнерів; підвищенню прозорості та підзвітності використання коштів; обмеженню корупції, ухилення від сплати податків і полегшення взаємодії громадян з місцевими та державними органами управління. В цілому цифровізація фінансової системи передбачає покращення надання послуг у сфері охорони здоров'я та освіти, сприяння соціальній інтеграції та спілкуванню, забезпечення задоволення потреб та інтересів громадян.

Висновки з проведеного дослідження. Вивчення та науковий аналіз теоретичних основ цифрової трансформації фінансової системи дає можливість зробити висновок, що в Україні створено основні теоретичні передумови активного впровадження цифрових технологій у фінансовій системі. Але війна сформувала нові парадигми розвитку і зараз в Україні активізуються процеси цифрової трансформації, що зумовлює пошук нетрадиційних форм інноваційного розвитку та потребу впровадження сучасних інформаційних систем і цифрових технологій. Важливим завданням стає розробка відповідних інструментів, а також комплексних і скоординованих підходів до впровадження цифрових технологій.

Широкий асортимент цифрових фінансових технологій зумовлює необхідність побудови ефективної фінансової системи, а це в свою чергу вимагає дотримання грамотного і системного підходу з боку держави щодо правового регулювання сфери фінансових технологій; імплементації нормативно-правової бази України до норм Європейського законодавства; запровадження ІТ-технологій, що забезпечують сучасне впровадження цифрових інструментів; підвищення рівня фінансової грамотності населення, що базується на простоті і доступності подання інформації; формування компетентного кадрового потенціалу у сфері цифровізації; фінансування новітніх наукових розробок.

У сьогоденних реаліях реалізація вище зазначених заходів сприятиме перспективному розвитку цифрових фінансових технологій в основні сфери життя суспільства. Однак, слід зазначити, що пришвидшення цифрової грамотності населення та впровадження сучасних інформаційних систем і цифрових технологій вимагає значних інвестицій в сучасні технології, що в умовах повномасштабної війни є проблемним питанням для України.

Література

1. Мазаракі А., Волосович С. Fintech у системі суспільних трансформацій. *Вісник КНТЕУ*. 2018. № 2. С. 5-16.

2. Волосович С.В., Василенко А.В. Regtech в екосистемі фінансових технологій.. 2019. №15. С 62-68.
3. Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2019 р. № 829. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/29-2023-%D0%BF#Text>
4. Питання Міністерства цифрової трансформації: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 р.
5. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження КМУ від 17 січня 2018 р. № 67-р.
6. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року URL: bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku-7686
7. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-fintehu-v-ukrayini-do-2025-roku--kurs-na-staliy-rozvitok-innovatsiy-keshles-ta-finansovu-gramotnist>
8. Марущак А., Латковський П. Фінансова інклюзія як напрям розвитку фінансового сектору України. *Die wichtigsten vektoren für die entwicklung der wissenschaft im jahr 2020*. Band 2. P. 88-90. <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/681/699>
9. Концепція розвитку цифрових компетентностей. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>
10. Vdovenko N., Deriy J., Seliverstova L., Kurmaiev P. (2019) Formation of the information economy: Organizational and financial aspects. *Journal of Supply Chain Management*. 8 (4). p. 956-961.
11. Стратегія здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1467-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467-2021-%D1%80#Text>

References

1. Mazaraki, A. and Volosovych, S. (2018), "Fintech in the system of social transformations", Visnyk KNTEU, vol. 2. pp. 5-16.
2. Volosovych, S.V. and Vasylenko, A.V. (2019), "Regtech in Financial Technologies Ecosystem", Modern economics, vol. 15, pp. 62-68.
3. Cabinet of Ministers of Ukraine (2019), Resolution "Some issues of optimization of the system of central executive bodies", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/29-2023-%D0%BF#Text> (Accessed 10 Feb 2024).
4. Cabinet of Ministers of Ukraine (2019), Resolution "Issues of the Ministry of Digital Transformation", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#Text> (Accessed 10 Feb 2024).
5. Cabinet of Ministers of Ukraine (2018), Resolution "On the approval of the Concept of the Development of the Digital Economy and Society of Ukraine for 2018-2020 and the approval of the plan of measures for its implementation", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (Accessed 10 Feb 2024).
6. National Bank of Ukraine (2021), "Strategy for the development of the financial sector of Ukraine until 2025", available at: bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku-7686 (Accessed 10 Feb 2024).
7. National Bank of Ukraine (2020), "Fintech development strategy in Ukraine until 2025", available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-fintehu-v-ukrayini-do-2025-roku--kurs-na-staliy-rozvitok-innovatsiy-keshles-ta-finansovu-gramotnist> (Accessed 10 Feb 2024).
8. Maruschak, A. and Latkovs'kyj, P. (2020), "Financial inclusion as a direction of development of the financial sector of Ukraine", Die wichtigsten vektoren für die entwicklung der wissenschaft im jahr, Band 2, pp. 88-90, available

at: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/681/699> (Accessed 10 Feb 2024).

9. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021), Resolution “Concept of development of digital competences”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text> (Accessed 10 Feb 2024).

10. Vdovenko, N. Deriy, J. Seliverstova, L. and Kurmaiev, P. (2019), “Formation of the information economy: Organizational and financial aspects”, *Journal of Supply Chain Management*, vol. 8 (4), pp. 956-961.

11. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021), Resolution “Strategy for implementation of digital development, digital transformations and digitalization of the state finance management system for the period until 2025”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467-2021-%D1%80#Text> (Accessed 10 Feb 2024).

Стаття надійшла до редакції 21.02.2024 р.